

מי שעובד בהתנדבות בחלוקת ארבע מינים מוזלת ללא רווחים האם יכול לנכות שכר פעולתו ממעות מעשר כספים

העובד עבור עני יכול לנכות שכר פעולתו ממעות החומש אם התכוון בעת העבודה שיהיה לנכותו מחומש (שו"ת מהרי"ל דיסקין פסקים סי' כד וציין לשם ברמז בדרך אמונה פ"ט מהל' מתנות עניים צהה"ל אות קיא).

אלא שהגביל שם המהריל"ד שיכול לנכותו רק במלאכה שאם היה תובע את העני בב"ד היה יכול לתובעו [עי' רמ"א חו"מ סי' רסד ס"ד שכל אחד שעשה טובה לחבירו

יכול לתבוע ואכה"מ לזה], ויש לציין דעצם הענין שחיוב ממוני שמוחל לעני יכול לנכותו ממעשר כספים כן מבואר בפוסקים בהל' צדקה, אבל מה שהצריך שם ב' התנאים לכאורה הוא חומרא בעלמא דהרי אם יש חוב לעני כלפיו ומנכה לו סגי בזה (פשטות הרמ"א ביו"ד סי' רנז ס"ה, ועי' נובי"ק יו"ד סי' עג ונובי"ת סי' קצט ומשיב דבר ח"ב סי' מט ועוד), ואולי בא (במה שהתנה המהריל"ד שם שהוא אם התכוון בעת העבודה) רק לאפוקי שאם התכוון למחול שוב אינו יכול לנכותו מן החומש.

[ויש מהפוסקים שנקטו דבחוב הלוואה אם לא התנה מראש צריך ליתן קודם לעני ולקבל ממנו שוב, עי' תבואות שור צדקה סי' קד, ובלבושי שרד יו"ד סי' רנז ס"ק ריג כ' בדעת הש"ך שם סקי"ב לאסור ג"כ לנכות הלוואה ממעשר כספים כיון שאפלי אם מזכה וחוזר ונוטלו לעצמו הרי הוא משתמש במעות העני בלא רשותו, ואולי מהריל"ד חשש לדעות אלו להצריך הכוונה מראש].

ומאידך התנאי השני ג"כ צ"ע דלכאורה סגי בזה לחוד שהתכוון בעת העבודה ודרך אנשים במקום זה שעושים עבודה זו בשביל כסף בכל גוני, ומה בא למעט בזה, ושמה בא לאפוקי עבודה שדרך רוב אנשים שעושים בסתמא עבודה זו אינם לוקחים כסף וצל"ע לפי הענין.

וכמו"כ יש לומר שבא למעט באופנים שונים שנפטר כגון בהוצאות באופנים שא"א לתבוע עליהם, עי' בשו"ע ורמ"א בחו"מ שם, או אם לא השביח (עי' נתה"מ ובהגר"א שם).

ומה שהגביל רק בתנאים אלו לכאורה צ"ב דהרי המבזבז אל יבזבז יותר מחומש גם אם לא נתכוון חלק ממה שנתן לנכות מחשבון החומש, ויש לתרץ דזה לא נקרא שהפריש מחומש ממונו מה שסייע בגופו אלא רק אם נותן לזה חוב ממון אז יכול להסיר החוב, ועי' בפוסקים (האג"מ והגר"ק) שנחלקו אם יש חיוב נפרד לתת מזמנו

מצד מעשר כספים וציינתי לדבריהם בתשובה אחרת.

ויש לציין דגם אם יש כאן הרבה עניים שסייע להם ואי אפשר לתבוע מישהו מהם והו"ל כעין ממון שאין לו תובעין מ"מ בפשטות אין ההגדרה בזה שאין חייבים לו אלא רק שא"א לתבוע, והפוסקים דנו בהגדרת הדבר, אבל בענייננו בודאי חשיב שעושה לטובת העניים ויכול להסיר החוב ממעשר כספים.

אולם אם המקבלים את הארבע מינים אינם עניים א"א לנכות את זה ממעשר כספים (ואולם עי' מש"כ בצדקה ומשפט ז יז), אלא אם כן נוהג לתת מעשר כספים גם לצרכי מצוה, ואז יש להחשיב הדבר כצורך מצוה ולגביו אינו דבר שבחובה כיון שאינו מוטל עליו להביא להם ד' מינים (ודמי בזה למש"כ השבו"י ח"ב סי' פה [הובא בפת"ש סי' רמט סק"ב] לענין תשלום מנגנים בחתונה בזמנו שלא היו בעלי השמחה משלמים אלא מתנדבים, וכמ"ש באג"מ יו"ד ח"ב סי' קיב שדבריו רק באופן שבעלי השמחה לא היו משלמים אבל אצלינו הוא דבר שבחובה לגבי בעלי השמחה, משא"כ במקום שבאו המנגנים שלא על דעת שישלמו להם בעלי השמחה אין זה דבר שבחובה לגביהם ואז אם ישלמו יכולים לשלם ממעשר כספים).

ואם יש במקבלים ד' מינים גם עניים הראויים ליטול מעות צדקה והעבודה היתה נצרכת גם בשבילם בודאי שיכול להחשיב העבודה ממעשר כספים למרות שעוד אנשים נהנו מן העבודה ונר לאחד נר למאה, אבל אם הוסיף בעבודה בשביל אנשים אחרים מה שהוסיף אינו יכול לחשבו ולנכותו ממעשר כספים, אא"כ נוהג לתת גם לצרכי מצוה ממעשר כספים.

ובמקרה שאדם מתנדב עבור אדם פלוני ומקוה שיחזיר לו על זה הוא נידון כללי לגבי צדקה בנותן צדקה לעני ומקוה שיחזיר לו, וקי"ל דיש מקומות שמחשיבים טובת הנאה כממון אבל בד"כ לא, ואכמ"ל בזה.

ולענין איך לשער את ניכוי העבודה ממעשר כספים השיעור הוא כפועל בטל

ומשתנה מאדם לאדם ומעבודה לעבודה כמבואר בשו"ע חו"מ עי"ש בהרחבה.

ולענין אם רוצה לחשב את כל הרווחים שהיה יכול להרויח אם היה לוקח סכום מלא, ובאחרונים מצינו נידונים לגבי מי ששוכר פועל עני יתר על שכרו ומשלם ההפרש ממעשר כספים (עי' שבו"י שם ודרך אמונה בציון ההלכה שם), וכן מצינו שיש שהתירו לקנות מהעני במחיר יקר יותר כדי לשלם לו ההפרש ממעשר כספים (עי' באורח צדקה מה שציין לדברי הפוסקים בזה), ולפי דעות אלו לכאורה יוכל גם לבקש מחיר הזול על הד' מינים מה שהיה יכול להרויח.

אבל בניד"ד יל"ע אם יכול לעשות כן, שהרי אם היה מוכר יקר יותר לא היה מוכר כ"כ הרבה, ואולי אה"נ יכול לשקלל הכל בחישוב כמה משער שהיה מוכר אם היה מוכר ביוקר.

אבל יש עוד בעיה בנידון דידן די ש דעת המהר"ם מינץ המובא בשע"ת (והרחבתי בתשובה אחרת לגבי מי שלקח אתרוג בחזקת מהודר ונמצא כשר לברכה) לגבי מזיק אתרוג מהודר דא"א לתבוע דמי אתרוג מהודר, וא"כ לענין ד' מינים למהרמ"מ לא יוכל לחשב שהם שוים הרבה יותר, ומ"מ שמא לענין מעשר כספים הקילו יותר, ויש גם אחרונים שחולקים על מהר"ם מינץ כמו שצינתי בתשובה הנ"ל, וגם אפשר דלא מיירי מהר"ם מינץ בכל גווני כמו שכתבתי בתשובה הנ"ל.

לגבי לנכות הוצאות על חשבון הצדקה כגון שכר פועלים אחרים והוצאות הנסיעות וכיו"ב בודאי יכול להשתמש בזה למעשר כספים בתנאים דלעיל (דהיינו עכ"פ אם היה בדעתו מתחילה לנכות ממעשר כספים ושהוא לצורך עניים או עכ"פ לצורך מצוה להנוהגים לתת מעשר כספים לצורך מצוה וגם יש לשים לב שהוא לטובת עניים דלפעמים ההוצאות אינם לטובת עניים ואכמ"ל, וכמובן שלא במקרה שלכם).

ובתשלום הדברים יש לציין נידון השייך לכל זה שנחלקו האחרונים לגבי העובד אצל עצמו אם יכול לחשב שכר פעולתו כפועל כדי לנכותו ממעשר כספים והח"י סי' רכד

החמיר בזה דלא כהיעב"ץ ח"א סי' ו.

